

RELIGIOSITET ÖVER TID OCH RUM¹

MAGNUS HAGEVI

Inför millennieskiftet presenterades den nya statliga översättningen av Bibeln till svenska. Det är inte första gången staten översätter Bibeln. Benämningen av de tidigare översättningarna ger en fingervisning av tidsandan. I samband med formeringen av nationalstaten utgavs den första svenska översättningen som kom att kallas *Gustav Vasas Bibel*. Under 1900-talet moderna tidsålder har översättningen med det något byråkratiska namnet *1917 års bibelöversättning* varit dominerande. Kanske är det därför följdriktigt att beteckningen av den senaste statliga bibelöversättningen låter som lanserandet av ett dataprogram: *Bibel 2000*. Samtidigt är det på sin plats att säga att Sverige numer är så pluralistiskt att *Bibel 2000* inte är den enda aktuella svenska översättningen. Utifrån ett missnöje med översättningen av Nya testamentet (som kom redan år 1981) har en grupp konservativa protestanter utan statliga medel översatt Bibeln och resultatet har publicerats som *Svenska folkbibeln* (<http://www.folkbibeln.com>). Dessutom finns moderna sekundäröversättningar, främst från engelska som till exempel *Levande Bibeln*, vilken jag bara hört användas i konservativa frikyrkor.

Utgivningen av *Bibel 2000* innebar att religion uppmärksammades på ett speciellt sätt. Vid en ceremoni i riksdagens kammare överlämnade statsministern som representant för Sveriges regering bibelöversättningen till riksdagens talman, eller ”till svenska folket” som Sveriges riksdag formellt uttryckte saken (Sveriges riksdag 1999). Svensk massmedia har på flera sätt uppmärksammat den nya bibelöversättningen. Ett exempel är en serie av Sveriges television där kända skådespelare läste högt ur *Bibel 2000*.

Ytterligare en händelse som innebär att frågor om tro och religion ges ökad uppmärksamhet är de förändrade relationerna mellan Svenska kyrkan och staten. En av de största förändringarna är att Svenska kyrkan själv numer utser sina biskopar utan inblandning från regeringen. Tidigare har biskopsutnämningar varit ett av statens främsta vapen i kampen mot de som är motståndare till kvinnliga präster. Delade meningar i denna fråga har regionala implikationer för Svenska kyrkan i Västsverige. Göteborgs stift har gjort sig känt som ett tillhåll för motståndet mot kvinnliga präster. En orsak anses vara att gammalkyrklighet – med en i huvudsak bokstavstroende bibelsyn – är förhållandevis väl företrädd i Västsverige. Det är bland annat i denna grupp som det starkaste stödet för en åtskillnad mellan Svenska kyrkan och staten finns.

Det finns skäl att uppmärksamma *Bibel 2000* och de förändrade relationerna mellan Svenska kyrkan och staten i förhållande till västsvenskarnas religiositet.

Vilka är de religiösa skillnaderna mellan svenska regioner? Är Västra Götalands invånare mer eller mindre kyrksamma jämfört med andra svenska regioner? Vilken religiös orientering har invånarna i Västra Götaland? Har utbredningen av de olika religiösa orienteringarna förändrats över tid? Hur vanligt är det att utöva religiösa aktiviteter i Västra Götaland? Vilken ställning har Bibeln bland västsvensarna?

Avsikten är att besvara dessa frågor i huvudsak med hjälp av SOM-institutets surveyundersökning av befolkningen i Västra Götaland år 2000, men även andra SOM-undersökningar kommer att användas. Angående religiös orientering kommer SOM-undersökningarna att jämföras med en undersökning som Statistiska centralbyrån genomförde år 1930. Jag redogör mer detaljerat för dessa data i samband med redovisningen av resultaten.

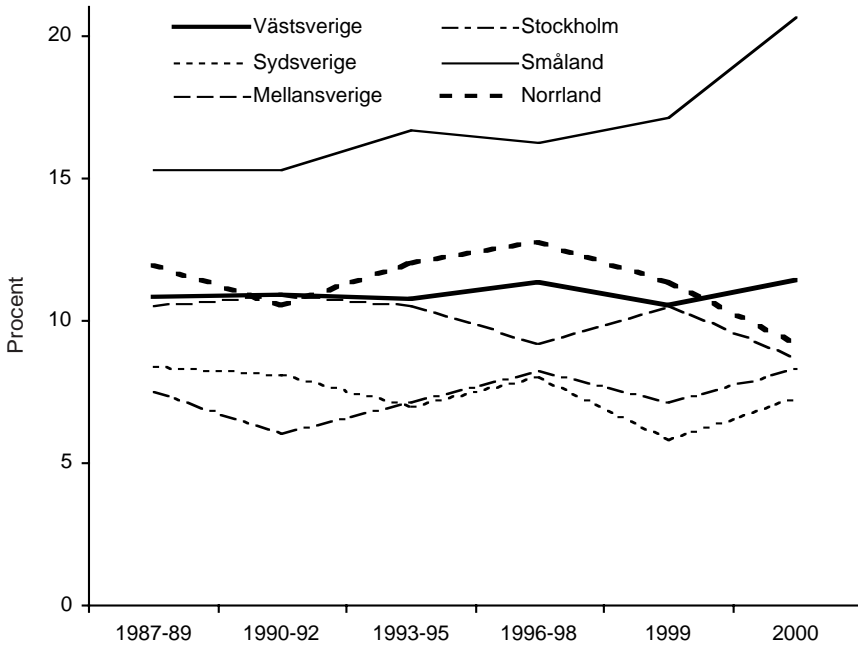
Besök av religiösa möten

Sverige framhålls ibland som ett relativt homogent land utan större religiösa eller regionala variationer (Martin 1978). Det är svårt att avgöra när regionala religiösa egenheter skall betraktas som betydande. I forskning om USA brukar Sydstaterna framhållas som avvikande med hög religiositet, speciellt i jämförelse med Stilla havsregionen och nordöstra USA. Många menar att detta är en viktig orsak till andra betydelsefulla regionala skillnader i USA, bland annat inom politiken (Wald 1997). General Social Survey har presenterat en kumulativ undersökning av personer som *besöker religiösa möten regelbundet* (minst en gång i månaden) i USA år 1972–1996. Enligt denna undersökning uppger 58 procent av invånarna i Sydstaterna att de regelbundet besöker religiösa möten. Det kan jämföras med 38 procent regelbundna kyrkobesökare i Stilla havsregionen och 48 procent i nordöstra USA (<http://www.ropercenter.uconn.edu>). En jämförelse mellan de religiösa Sydstaterna och Stilla havsregionen visar därmed en differens på 20 procentenheter.²

Vilka skillnader i *regelbundna mötesbesök* finns mellan svenska regioner? I SOM-undersökningen ställs frågan *Hur ofta har Du under de senaste 12 månaderna gjort följande saker?* varefter bland annat *Besökt gudstjänst eller religiöst möte* nämns. Svartalternativen är *Ingen gång, Någon gång under året, Någon gång i halvåret, Någon gång i kvartalet, Någon gång i månaden, Någon gång i veckan* och *Flera gånger i veckan*. De som besökt religiösa möten minst en gång i månaden kallas för *regelbundna* besökare, de som har gjort sina besök mindre frekvent besöker *sällan* religiösa möten och de som inte besökt några religiösa möten de senaste 12 månaderna antas *aldrig* besöka gudstjänster eller dylikt.

I figur 1 redovisas andel regelbundna religiösa mötesbesökare i sex svenska regioner mellan år 1987 och 2000: Västsverige, Stockholm, Sydsverige, Småland, Mellansverige och Norrland.³ Eftersom SOM-institutets urval har fördubblats på senare tid kan år 1999 och 2000 redovisas separat.

Figur 1 Regelbundna religiösa mötesbesökare i sex svenska regioner år 1987-2000 (procent månatliga religiösa mötesbesökare)

År 2000 besöker 10 procent av svenskarna regelbundet religiösa möten. Störst andel regelbundna religiösa mötesbesökare finns i Småland – 21 procent – medan endast 7 procent av personerna i Sydsverige besöker religiösa möten regelbundet, vilket är lägst i landet. Även om Väst- och Mellanssverige inte kommer upp till småländska nivåer är regionerna relativt religiösa med svenska mått mätt: 11 procent besöker religiösa möten regelbundet. Andelen regelbundna religiösa mötesbesökare i Väst- och Mellanssverige är stabilt över tid; någon fortsatt sekularisering går således inte att upptäcka. Differensen mellan Småland och Sydsverige är 14 procentenheter. Utvecklingen i de båda regionerna går åt olika håll; i Småland ökar andelen som besöker religiösa möten regelbundet, medan andelen regelbundna religiösa mötesbesökare minskar något i Sydsverige. År 1987-89 fanns 15 procent regelbundna besökare av religiösa möten i Småland och 8 procent i Sydsverige, en differens på 7 procentenheter. Tendensen är således att de religiösa skillnaderna ökar mellan regionerna.

Det är betydligt färre regelbundna religiösa mötesbesökare i Sverige än i USA, men precis som i USA finns det regionala skillnader i Sverige. I Sverige är de regionala skillnaderna något mindre räknat i absolut procentdifferens: 15 procentenheter i Sverige och 20 procentenheter i USA. Det är ändå värt att notera

att skillnaderna mellan regionerna i respektive länder inte är så olika. Däremot är nivåskillnaden stor mellan länderna eftersom amerikanen tenderar att vara en flitigare besökare av religiösa möten än svensken. Men det innebär också att antalet regelbundna besökare av religiösa möten i den mest religiöst aktiva svenska regionen är mångdubbelt större jämfört med den minst religiöst aktiva svenska regionen, medan motsvarande relation i USA inte ens når upp till en fördubbling.

Religiös orientering, bön, gudstro, ateism och frälsning

Det är inte bara antalet religiösa mötesbesök som pekar på att det finns intressanta religiösa skillnader mellan olika regioner i Sverige (eftersom vi kommer att specialgranska Västra Götaland längre fram i detta kapitel så fokuserar den närmaste redovisningen i huvudsak – men inte uteslutande – på andra landsändar). I Småland är 35 procent *regelbundna bedjare* (d.v.s. ber till Gud minst en gång i månaden). I Mellansverige är motsvarande andel 22 procent, i Stockholm 23 procent och i Sydsverige 24 procent. I Småland uppger sig 18 procent vara helt klart *gudstroende*, vilket kan jämföras med 12 procent i Västra Götaland och 7 procent i Stockholm. I Småland betecknas 9 procent som övertygade *ateister*, medan motsvarande andel i övriga delen av landet pendlar mellan 14-16 procent med undantag för Norrland där endast 10 procent uppger sig vara övertygade ateister.⁴ I Småland anser 14 procent och i Västra Götaland 11 procent att *frälsning* är mycket viktigt. I Stockholm är motsvarande andel 6 procent och i Sydsverige 8 procent.⁵

Det finns även betydande skillnader mellan de religiösa orienteringarnas utbredning i de svenska regionerna. I Småland har 16 procent *besökt en frikyrka* (i Jönköpings län 24 procent) under de senaste 12 månaderna och 10 procent är *medlemmar i en frikyrka* (i Jönköpings län 19 procent), men bara 4 procent i Sydsverige och 5 procent i Stockholm är frikyrkobesökare samt endast 2 procent är frikyrkomedlemmar i Sydsverige såväl som i Stockholm. I Stockholm har däremot 6 procent besökt en *katolsk eller ortodox kyrka*, vilket är nästan dubbelt så många som i Småland. Går vi över till att undersöka *muslimska* och andra *ickekristna religioners* möten finner vi att 3 procent av stockholmarna besöker dessa regelbundet. I Småland, Mellansverige och Norrland återfinns endast 1 procent i denna kategori.

Det är tveksamt om Sverige är så homogent som antagits vad gäller regionala skillnader. Till viss del liknar de regionala avvikelserna motsvarande skillnader i andra länder; i detta kapitel jämförs Sverige med USA. På den nordamerikanska kontinenten anses de religiösa skillnaderna mellan olika religioner påverka andra samhällsområden, bland annat politiken. I relativa mått är skillnaderna mellan de svenska regionerna till och med större än i USA. Vi vet inte vilken betydelse relativa skillnader i religiositeten mellan olika regioner har på andra samhällsområden. En bidragande anledning till storleken på de relativa skillnaderna mellan de svenska regionerna är att andelen personer som uppvisar ett stort mått av religio-

sitet är tämligen liten. Då religiöst aktiva personer utgörs av små grupper i marginalen är det möjligt att fråga sig om deras aktivitet kan ha någon betydelse för samhället i stort eller om den blott har betydelse för dem själva. Västra Götaland hamnar bland de mest religiösa regionerna i Sverige, även om Småland har en särställning i den stora andelen religiöst aktiva människor.

Religiös orientering år 2000 jämfört med år 1930

Låt oss nu studera Västra Götaland närmare och inleda med religiös orientering, det vill säga vilken religion eller religiös inriktning som individen uppfattar sig tillhöra (Kellstedt och Green 1993). I Väst-SOM ställdes frågan *Tillhör Du någon kyrka eller annat religiöst samfund eller religion?* Svarspersonen kunde då ange någon av följande sju religiösa orienteringar: *Svenska kyrkan, Katolska kyrkan, konservativ frikyrka* – vilket i frågeformuläret angavs som *Pingstkyrkan, Nybygget, Alliansmissionen, Trosrörelsen eller Adventisterna* – och moderat frikyrka – vilket i frågeformuläret angavs som *Annan frikyrka (t ex SMF, EFS, SB, FA)* – samt *Ortodox kyrka eller annan kyrka*, men också *Jag är muslim* och *Jag tillhör en annan religion som varken är kristen eller muslimsk*.⁶ De som uppgav sig vara medlemmar av eller besöka religiösa möten som anordnades av en religiös orientering antas tillhöra denna religiösa orientering. Somliga människor är medlemmar i flera samfund. En del frikyrkor uppmanar sina medlemmar att kvarstå som medlemmar i Svenska kyrkan (till exempel Pingströrelsen) och andra har en otydlig policy (till exempel Missionsförbundet). Av hänsyn till sådana förhållanden bedöms personer som både är medlemmar i Svenska kyrkan och i ett frikyrkosamfund som religiöst orienterade mot en frikyrka. Intervjupersonerna kunde också ange att man inte tillhörde någon av de namngivna religiösa orienteringarna genom att svara ”nej” vid de ovan nämnda sju religiösa orienteringarna. De som gjorde detta anses tillhöra en åttonde religiös orientering, nämligen de som är *konfessionslösa*.

Vad ligger bakom indelningen mellan moderata och konservativa frikyrkor? Bakgrunden till distinktionen är att det finns intressanta skillnader mellan de frikyrkliga samfunden. Moderata frikyrkor är ofta ekumeniskt inriktade och söker kontakt med övriga delar av samhället. De accepterar i relativt stor utsträckning individuella attityder och beteenden även på religionens område. Konservativa frikyrkor försöker ofta upprätthålla bestämda gränser mellan sig och övriga samhället. Individer accepteras i gruppen på basis av starkt engagemang och delade värderingar med övriga gruppmedlemmar (Kellstedt och Green 1993).

SOM-undersökningen år 2000 är inte den första kartläggningen av västsvenskarnas religiösa orientering. År 1930 genomförde svenska staten en folkräkning som på många sätt var och fortfarande är remarkabel. Bland annat tillfrågades den del av befolkningen som fyllt 15 år om sin trosbekännelse.⁷ Staten begärde att svarspersonen angav en eventuell ”annan trosbekännelse än den evangelisk-lutherska ” och frågade om vederbörande var ”inskriven medlem av annan

religiös sammanslutning än statskyrkan.” Det betonades att svarspersonen skulle ange ”den religiösa sammanslutning, han *faktiskt* tillhör.” Något motsägelsefullt gav man dessutom instruktionen att endast de personer som var ”inskriven medlem av annan religiös sammanslutning än statskyrkan eller anser sig vara konfessionslös” skulle fylla i ett svar (Statistiska centralbyrån 1937:2).⁸ Det sistnämnda kan verka förvirrande då alla religiösa rörelser även vid denna tid inte hade klara medlemskriterier. Jag har översatt resultatet av folkräkningen från år 1930 för att öka jämförbarheten med SOM-undersökningen år 2000. Både uppgifterna från år 2000 och år 1930 redovisas för hela Västra Götaland i tabell 1. I samma tabell redovisas även en specialstudie av Göteborg från de nämnda åren.

Tabell 1 Religiös orientering i Västra Götaland och Göteborg åren 2000 och 1930 (procent och procentdifferens)

Religiös orientering	Västra Götaland			Göteborg		
	2000	1930	Differens	2000	1930	Differens
<i>Svenska kyrkan</i>	71,6	94,8	-23,2	64,2	95,4	-31,2
<i>Moderat frikyrka</i>	3,0	3,8	-0,8	2,2	2,5	-0,3
<i>Konservativ frikyrka</i>	2,4	0,8	+1,6	2,1	0,5	+1,6
<i>Katolska kyrkan</i>	1,6	0,1	+1,5	3,3	0,3	+3,0
<i>Islam</i>	1,6	0	+1,6	3,4	0	+3,4
<i>Ortodox kyrka</i>	1,0	0	+1,0	1,7	0	+1,7
<i>Annan religion</i>	1,0	0,2	+0,8	1,4	0,6	+0,8
<i>Konfessionslösa</i>	17,8	0,3	+17,5	21,6	0,7	+20,9
Summa procent	100,0	100,0		100,0	100,0	
Antal svarande	3401	766944		984	191115	

År 1930 uppgav endast var tjugonde invånare en från Svenska kyrkan avvikande religiös orientering. De flesta ”dissenters” – som Statistiska centralbyrån med dåtidens språkbruk kallar dem – var orienterade mot de frikyrkor som idag betecknas som moderata, medan deras mer konservativa motsvarigheter samlade knappt var hundra invånare i Västra Götaland. Övriga religiösa orienteringar var försumbara eller mycket små. Andelen konfessionslösa uppgick endast till 3 promille. I Västra Götaland fanns 710 katoliker och 38 grekisk-ortodoxa. Av landets 15 muslimer bodde två i Göteborg och av 1725 personer med annan icke-kristen religion var de flesta judar (1055 personer).

Också år 2000 är Svenska kyrkan – precis som i övriga landet – den dominerande religiösa orienteringen i Västra Götaland. Var tjugonde invånare i Västra Götaland är orienterad mot en traditionell frikyrka. Av dessa är det något fler som är orienterade mot moderata frikyrkor än mot konservativa frikyrkor.⁹ Katolska kyrkan och islam har ungefär lika många anhängare i Västra Götaland. Ortodoxa

kyrkor samlar var hundrade invånare i Västra Götaland, vilket är ungefär samma andel som övriga religioner som varken är kristna eller muslimer. I Västra Götaland finns nästan 18 procent som inte uppger någon religiös orientering och därför antas vara konfessionslösa.

På vad sätt har de religiösa orienteringarnas utbredning i Västra Götaland förändrats de senaste 70 åren? Dåtidens Västra Götaland (som bestod av tre län) var betydligt mer religiöst homogent än dagens region. Vid en jämförelse mellan Västra Götaland år 2000 och 1930 finner vi att andelen konfessionslösa nu är nästan 60 gånger större än för 70 år sedan. Samtidigt har andelen som uppger Svenska kyrkan som sin religiösa orientering minskat med en fjärdedel. Föga överraskande har de religiösa orienteringar som är knutna till svensk invandring ökat. Måhända är det något mer överraskande att även andelen som är orienterade mot en frikyrka har ökat jämfört med år 1930. Frikyrkans storhetstid vad gäller antal anhängare var på 1950-talet, men det är ändå anmärkningsvärt och delvis mot allmän kändedom att frikyrkorna är numerärt starkare i dagens Västra Götaland än var de var på 1930-talet.¹⁰ Det har dock skett förändringar inom frikyrkligheten. Andelen som är orienterade mot de moderata frikyrkorna har minskat något, men de konservativa frikyrkorna har gått fram jämfört med 1930 års folkräkning. Detta beror dels på rekryteringsframgångar och dels på kommande konservativa utbrytningar från bland annat Baptistsamfundet som inte finns registrerade i 1930 års undersökning.

Låt oss till sist också granska på vilket sätt storstaden Göteborg utmärker sig i Västra Götaland. År 1930 är skillnaderna inte så stora. I Göteborg fanns något färre som var orienterade mot moderata frikyrkor, men fler var orienterade mot Katolska kyrkan och judendom (därav den något större andelen göteborgare med "annan religion"). Dessutom fanns några promille fler konfessionslösa i Göteborg. Skillnaderna mellan Göteborg och den omgivande regionen är större år 2000. I Göteborg finns framförallt en mindre andel som orienterar sig mot Svenska kyrkan än i resterande Västra Götaland, samtidigt som andelen konfessionslösa är större i Göteborg än i resten av regionen. Andelen som orienterar sig mot frikyrkorna är färre i Göteborg, men det är framförallt de moderata frikyrkorna som tappar jämfört med resten av regionen. Övriga religiösa orienteringar, som ofta kallas invandrarkyrkor och invandrarreligioner, har dock större andel anhängare i Göteborg än i resten av Västra Götaland. Detta har samband med att andelen första och andra generationens invandrare är ganska stor i Göteborg samt att katolska och ortodoxa kyrkor, men även islam och andra icke-kristna religioner, är vanliga religiösa orienteringar bland invandrare. Det innebär att islam är den näst största av de undersökta religiösa orienteringarna i Göteborg, tätt följd av katolicism.

Jämförelsen mellan religiös orientering åren 1930 och 2000 i Västra Götaland visar på tilltagande religiös pluralism. Den största förändringen är den minskade andelen av invånarna som är religiöst orienterade mot Svenska kyrkan och den ökande andelen konfessionslösa. Speciellt stora är förändringarna i Göteborg.

Skillnaden mellan Göteborg och resterande Västra Götaland visar att det finns betydelsefulla regionala variationer även inom Västra Götaland.

Religiös aktivitet i Västra Götaland

Religiositet undersöks ofta genom att mäta hur ofta en person går på gudstjänst eller på något annat religiöst möte. Mätsättet har blivit så dominerande att andra religiösa aktiviteter har kommit att negligeras. Det är olyckligt då många menar att religiös aktivitet ofta äger rum utanför den organiserade religionens hank och stör. Som om inte det vore nog menar somliga att denna så kallade privatreligiositet ökar i omfattning (Olausson m. fl. 1985).

I årets Väst-SOM undersöks inte enbart religiösa mötesbesök, utan även *böneaktivitet*, *bibelläsning* och *meditationsvanor*. Dessa religiösa aktiviteter uppmättes med samma frågesvit och med samma svarsmöjligheter som redovisades i samband med tabell 1 ovan. Samtliga religiösa aktiviteter redovisas också med samma frekvensnivåer som tidigare: regelbundet (minst en gång i månaden), sällan (minst någon gång de senaste 12 månaderna men inte så ofta som en gång i månaden) och aldrig (inte någon gång de senaste 12 månaderna). Tabell 2 visar hur vanligt det är att invånarna i Västra Götaland ber till Gud, besöker religiösa möten, läser i Bibeln och mediterar.

Tabell 2 Utövande av fyra typer av religiös aktivitet i Västra Götaland år 2000 (procent)

Religiös aktivitet	Regelbundet	Sällan	Aldrig	Summa procent	Antal svarande
<i>Bett till Gud</i>	28	17	55	100	3334
<i>Besökt gudstjänst eller religiöst möte</i>	12	33	55	100	3348
<i>Själv läst ur Bibeln</i>	10	15	75	100	3308
<i>Mediterat</i>	11	10	79	100	3275

De flesta invånarna i Västra Götaland är religiöst passiva. Men av de undersökta religiösa aktiviteterna är bön den religiösa aktivitet som flest utövar. Nästan halva befolkningen har någon gång bett till Gud de senaste 12 månaderna och drygt en fjärdedel betecknas som regelbundna bedjare. Nästan hälften av invånarna besöker också någon gång religiösa möten, men endast var åttonde person besöker religiösa möten regelbundet. Lite överraskande är att en fjärdedel av invånarna i Västra Götaland uppger att de har läst ur Bibeln och att var tionde gör detta regelbundet. Det är faktiskt vanligare att läsa ur Bibeln än att ha mediterat, något som drygt en femtedel uppger sig ha gjort. Var nionde mediterar regelbundet.

Mellan de fyra religiösa aktiviteterna finns starka samband. Sannolikheten att idka en religiös aktivitet ökar om man också engagerat sig i andra religiösa aktiviteter.¹¹ Vad som kan vara av extra stort intresse är den ”dolda” religiositeten, det vill säga den som inte sker i samband med religiösa möten. Av de som aldrig besöker religiösa möten ber 14 procent regelbundet, 2 procent läser bibeln regelbundet och 8 procent mediterar regelbundet. Om vi däremot intresserar oss för de personer som regelbundet besöker religiösa möten och granskar hur många av dem som också praktiserar annan religionsutövning regelbundet visar det sig att 30 procent mediterar, 63 procent läser Bibeln och 88 procent ber regelbundet. Att nästan var tredje regelbunden mötesbesökare också mediterar regelbundet pekar på att även nya tiders andliga aktiviteter är relativt vanliga bland traditionella mötesbesökare.

Det finns anledning att tro att utövandet av olika religiösa aktiviteter skiftar beroende på religiös orientering. Enligt tidigare forskning besöker relativt få personer som är orienterade mot Svenska kyrkan gudstjänster medan frikyrkofolket – speciellt inom konservativa frikyrkor – är betydligt mer mötestroget (Gustafsson 2000). Det samma bör även gälla andra religiösa aktiviteter. Bakgrunden till detta är sannolikt att de frikyrkliga församlingarna är frivilliga sammanslutningar vilka bottnar i ett religiöst intresse hos individen, medan den gamla statskyrkan har många medlemmar som blott fötts in i församlingsboken. Bland muslimer är bön – till exempel fredagsbönen – troligtvis mer betydelsefullt än mötesbesök (Sander 1993). Att meditation är en religiös aktivitet med ursprung i Fjärran östern och som i stor utsträckning anammats av nyandliga rörelser som New Age kan resultera i att många personer som uppgett sig ha en annan religion än kristendom och islam också mediterar tämligen ofta. I tabell 3 redovisas regelbundet utövande av religiösa aktiviteter efter religiös orientering.

Tabell 3 Regelbundna religiösa aktiviteter efter religiös orientering (procent)

Regelbunden religiös aktivitet	Religiös orientering							
	Svenska kyrkan	Moderat frikyrka	Konserv. frikyrka	Katolska kyrkan	Islam	Ortodox kyrka	Annan religion	Konfessionslösa
Religiösa mötesbesök	9	68	66	15	13	29	10	3
Bön	26	80	86	43	60	50	42	13
Bibelläsning	7	62	72	12	2	27	13	4
Meditation	9	27	21	19	12	26	33	11

Som väntat är den religiösa aktiviteten störst inom de frikyrkliga orienteringarna. Något överraskande är den religiösa aktiviteten bland personer orienterade mot en moderat frikyrka ungefär lika stor som bland personer orienterade mot en

konservativ frikyrka. Däremot är den religiösa aktiviteten betydligt lägre bland personer orienterade mot Svenska kyrkan. Även om den religiösa aktiviteten är högre bland katoliker och kristet ortodoxa uppvisar dessa religiösa orienteringar inte samma aktivitet som frikyrkofolket. Detta beror antagligen på att katolska och ortodoxa kyrkor till viss del fyller en liknande funktion som Svenska kyrkan gör. Som tidigare antagits är den muslimska mötesaktiviteten inte så hög, men däremot ber relativt många muslimer regelbundet, endast frikyrkofolket är mer böneaktiva. Då islam framhåller Koranen framför Bibeln är intresset för bibelläsning lågt bland muslimer. Resultatet visar dock på att även bland personer som är orienterade mot islam finns en betydande grad av sekularisering och religiös passivitet (jfr Sander 1993). Bland de som tillhör en religion som varken är kristen eller muslimsk är få regelbundna mötesbesökare, men ganska många ber regelbundet och andelen personer som mediterar är relativt hög: var tredje person mediterar regelbundet.

Svenska kyrkans forskningsavdelning har rapporterat en riksomfattande undersökning av antalet religiösa mötesbesökare (Skog 2001). De kallar sin undersökning för Sverigeräkningen. Den gick av stapeln fredag till söndag den 24-26 september år 2000 och avsåg att räkna alla besökare av samtliga religiösa möten som hölls denna helg oavsett konfession. SOM-undersökningens och Sverigeräkningens tillvägagångssätt är mycket olika, vilket bör påverka de båda undersökningarnas resultat. Det är att anta att de samfund som har relativt stor andel vana mötesbesökare – till exempel frikyrkorna – är tämligen välrepresenterade i en tvärsnittundersökning av den typ som Sverigeräkningen utgör. En annan liten men intressant skillnad mellan undersökningarna är att personer som tillhör vissa sekteristiska samfund som exempelvis Jehovas vittnen av princip inte deltar i undersökningar av Väst-SOMs typ då de innehåller frågor om politik. Den viktigaste skillnaden är dock att Sverigeräkningen inte undersöker de som inte besöker religiösa möten. Eftersom endast mötesbesökare undersöks i Sverigeräkningen finns inga uppgifter om konfessionslösa. Det är dock möjligt att konstatera att ungefär 7 procent av befolkningen i Västra Götaland besökte ett religiöst möte en helg i september enligt Sverigeräkningen.

Låt oss studera resultatavvikelseerna som de två skilda tillvägagångssätten i undersökningarna för med sig. I den följande jämförelsen återges SOM-undersökningens resultat för samtliga svarande och dessutom för de regelbundna besökarna av religiösa möten. Sverigeräkningen bör mest likna fördelningen av religiösa orienteringar bland regelbundna religiösa mötesbesökare i Väst-SOM. I Sverigeräkningen studeras ju enbart mötesbesökare och inga andra. I tabell 4 presenteras en sammanställning av mötesbesökare efter religiös orientering i Västra Götaland enligt Sverigeräkningen och andelen som tillhör respektive religiös orientering bland såväl regelbundna besökare av religiösa möten som för samtliga svarande i Väst-SOM.

Tabell 4 Jämförelse mellan Sverigeräkningen i Västra Götaland och Väst-SOM år 2000

Religiös orientering	Sverigeräkningen	Väst-SOM regelbundna mötesbesökare	Väst-SOM samtliga
<i>Svenska kyrkan</i>	42,3	57,0	71,6
<i>Moderat frikyrka</i>	20,4	17,9	3,0
<i>Konservativ frikyrka</i>	19,4	13,5	2,4
<i>Katolska kyrkan</i>	3,6	2,1	1,6
<i>Islam</i>	4,2	1,8	1,6
<i>Ortodox kyrka</i>	3,4	2,4	1,0
<i>Annan religion</i>	6,7	0,8	1,0
<i>Konfessionslös</i>	–	4,5	17,8
Summa procent	100,0	100,0	100,0
Antal svarande	102832	379	3401

Mycket riktigt är Sverigeräkningens fördelning mellan de religiösa orienteringarna mest lik motsvarande fördelning bland regelbundna religiösa mötesbesökare i Väst-SOM. Men det finns även intressanta skillnader. Andelen regelbundna besökare av Svenska kyrkan är enligt Väst-SOM större än vad Sverigeräkningen kommer fram till. Däremot är andelen regelbundna besökare av frikyrkor lägre i Väst-SOM än i Sverigeräkningen, speciellt gäller det konservativa frikyrkor. För samtliga övriga religiösa orienteringar är mötesaktiviteten lägre bland regelbundna mötesbesökare i Väst-SOM än i Sverigeräkningen med ett undantag: av de konfessionslösa besöker nästan var femte person religiösa möten regelbundet. Vid en jämförelse av svarsfördelningen för religiös orientering mellan Sverigeräkningen och samtliga svarande i Väst-SOM är diskrepanserna mycket stora. Till största delen beror skillnaderna på att Väst-SOM också omfattar personer som aldrig eller mycket sällan besöker religiösa möten, men som ändå kan knytas till en religiös orientering. Dessa är oftast orienterade mot Svenska kyrkan eller är konfessionslösa.

Undersökningarna som gjorts av SOM-institutet och Svenska kyrkans forskningsavdelning visar båda att den religiöst aktiva befolkningen i Västra Götaland inte är religiös homogen, utan pluralistisk. Även om inte alla regionala variationer från Sverigeräkningen återges i detta kapitel bör det också framhållas att denna undersökning också pekar på intressanta religiösa skillnader mellan olika svenska landsdelar.

Bibelsyn i Västra Götaland

Även om tre av fyra personer i Västra Götaland aldrig läser ur Bibeln är det betydligt fler som kan ha en uppfattning om Bibeln och dess religiösa status, en *bibel-*

syn. Sedan tidigare vet vi att bibelsyn inte enbart är en fråga om andlighet, utan att bibelsyn bland annat har samband med politiska ställningstaganden om EU och med vilket parti väljaren röstar på (Hagevi 1996, 2001). Bibelsyn har därmed bredare samhällsvetenskapligt intresse än det strikt religionssociologiska.

I SOM-undersökningen påpekas att *Det finns olika sätt att se på Bibeln*. Sedan ställs frågan *Vilken av följande uppfattningar ligger närmast Din egen?* Första svarsmöjligheten avser att fånga upp de bokstavstroende: *Bibeln är Guds rena ord och därför är den bokstavligen sann*. Den följande svarsmöjligheten *Bibeln har inspirerats av Gud, men den är skriven av människor och måste därför tolkas på nytt i varje tid* antas beskriva en tolkandetroende bibelsyn. Båda dessa alternativ förutsätter att Bibeln är påverkad av Gud och att den är en religiös auktoritativ källa. Därefter följer ett par svarsmöjligheter som är helt och hållet sekulära. Dels anges ett allmänfilosofiskt sekulärt alternativ i form av *Bibeln innehåller mycket livsvisdom men Gud har inte påverkat den på något speciellt sätt*. Dels anges det sekulära alternativet *Bibeln är bara en vanlig bok*, vilket benämns som en litterär bibelsyn. Till sist finns möjligheten att ange *Ingen uppfattning*, vilket tolkas som om svarspersonen saknar bibelsyn. I tabell 5 redovisas utbredningen av dessa bibelsyner i Västra Götaland år 2000. Frågan om bibelsyn har också ställts i Väst-SOM år 1995, varför en jämförelse över tid är möjlig. En sådan jämförelse är intressant att göra med tanke på all den uppmärksamhet den nya statliga bibelöversättningen fick åren 1999 och 2000. Har detta inneburit att utbredningen av de olika bibelsynerna har förändrats? Dock undersöktes inte hela Västra Götaland år 1995, utan endast Göteborgsregionen (Göteborg med kranskommuner).¹² I tabell 5 finns därför även två jämförbara kolumner som redovisar bibelsyn i Göteborgsregionen år 1995 och 2000.

Tabell 5 *Bibelsyn i Västra Götaland år 2000 och en jämförelse av bibelsyn i Göteborgsregionen år 2000 och år 1995 (procent och procentdifferens)*

Bibelsyn	Västra Götaland 2000	Göteborgsregionen 2000	Göteborgsregionen 1995	Differens Göteborgsregionen 2000 – 1995
<i>Bokstavstroende</i>	8	7	7	0
<i>Tolkandetroende</i>	31	30	30	0
<i>Allmänfilosofisk</i>	27	31	24	+7
<i>Litterär</i>	11	12	10	+2
<i>Saknar bibelsyn</i>	22	20	29	-9
Summa procent	100	100	100	
Antal svarande	3379	1737	1647	

Totalt tror 39 procent av invånarna i Västra Götaland att Gud har påverkat Bibeln; de har därmed en religiös bibelsyn. De flesta – 31 procent – är tolkandetroende och endast 8 procent är bokstavstroende. Andelen som har en sekulär bibelsyn är ungefär lika stor som andelen med religiös bibelsyn; 38 procent. Mer specifikt har 27 procent en allmänfilosofisk bibelsyn medan 11 procent har en litterär bibelsyn. Drygt var femte invånare i Västra Götaland saknar bibelsyn.

Utbredningen av de olika bibelsynerna i Göteborgsregionen är på några enstaka procent när den samma som i Västra Götaland. Däremot har vissa förändringar av bibelsynernas utbredning i Göteborgsregionen skett mellan år 1995 och år 2000. Resultatet tyder på att den uppmärksamhet som Bibeln fick i och med den nya statliga översättningen främst innebar att allt fler skaffade sig en bibelsyn men att denna var sekulär och inte religiös. Detta märks genom att andelen som saknar bibelsyn minskat mellan de båda undersökningstillfällena medan de sekulära bibelsynerna har ökat i utbredning. Däremot är andelen med religiös bibelsyn – både bokstavstroende och tolkandetroende – oförändrade.

Resultatet visar även att de så vanliga antagandena om en allt mer tilltagande sekularisering inte stämmer (jfr Dobbelaere 1981). Sekulariseringen tycks avstanna på två sätt. För det första är andelen med religiös bibelsyn stabil. För det andra är andelen som avvisar en ökad relativisering av kristendomen också stabil, vilket antyds speciellt av det stabila stödet för en bokstavstroende bibelsyn. Resultatet känns igen från andra undersökningar över större tidsperioder (Hagevi 2001).

Enligt tidigare forskning är religiös orientering relaterad till bibelsyn (Palm 1993). Personer orienterade mot konservativa frikyrkor tenderar att oftare vara bokstavstroende än sina trossyskon i moderata frikyrkor; skillnaden är ännu större jämfört med de personer som är orienterade mot Svenska kyrkan. Några analyser om bibelsyn i andra svenska religiösa orienteringar har dock aldrig gjorts tidigare. I tabell 6 redovisas utbredningen av bibelsyn efter religiös orientering.

Tabell 6 Bibelsyn efter religiös orientering år 2000 (procent)

Bibelsyn	Religiös orientering							
	Svenska kyrkan	Moderat frikyrka	Konserv. frikyrka	Katolska kyrkan	Islam	Ortodox kyrka	Annan religion	Konfessionslösa
Bokstavstroende	6	32	51	11	18	31	13	4
Tolkandetroende	34	56	42	32	19	38	29	12
Allmänfilosofisk	29	7	3	29	6	16	26	31
Litterär	9	1	3	5	6	3	10	25
Saknar bibelsyn	22	4	1	23	51	12	23	28
Summa procent	100	100	100	100	100	100	100	100
Antal svarande	2410	101	80	56	51	32	31	593

Bibelsynen skiftar efter på religiös orientering. Bibelsynen bland personer orienterade mot Svenska kyrkan liknar i stor utsträckning ett tvärsnitt av befolkningen, vilket inte är överraskande med tanke på samfundets dominerande ställning i Västra Götaland. Frikyrkofolket är däremot mer utmärkande. Det är föga överraskande att de flesta frikyrkliga har en religiös bibelsyn. Men det finns skillnader mellan de två frikyrkliga orienteringarna. Över hälften av de personer som är orienterade mot en konservativ frikyrka är bokstavstroende. Bland de moderata frikyrkorna är bara en tredjedel bokstavstroende, majoriteten är istället tolkandetroende. Det är mycket få personer i SOM-undersökningen som uppger sig vara orienterade mot en ortodox kyrka. Detta betyder att en undersökning av bibelsyn i denna grupp ger mycket osäkra resultat. Av de personer som är orienterade mot ortodox kyrka och som ändå har svarat är nästan en tredjedel bokstavstroende, något fler är tolkandetroende men en stor andel har en sekulär bibelsyn. Också många katoliker har en sekulär bibelsyn. Ungefär en tredjedel av katolikerna är tolkandetroende och endast drygt en tiondel är bokstavstroende.

Vid jämförelser mellan kristendom och islam påpekas ofta att kristendom ser islam som en felaktig tro då muslimer inte erkänner Jesus gudomlighet. Islam ser istället kristendom mer som en ofullgånge religion, ett förstadium till det slutliga budskap som islam uppfattas vara (Samuelsson 1999). Detta öppnar möjligheten för muslimer att se religiösa värden i Bibeln. De flesta muslimer uppger sig dock sakna bibelsyn, men några muslimer anger att de har en religiös bibelsyn. Det är dock möjligt att några muslimer – kanske beroende på språksvårigheter – egentligen äsyftat Koranen när de givet Bibeln en religiös status. Även anhängare av en religion som varken är kristen eller muslimsk har till stor del en religiös bibelsyn. Däremot har de flesta konfessionslösa en sekulär bibelsyn. Nästan en tredjedel har en allmänfilosofisk bibelsyn och så många som en fjärdedel av de konfessionslösa anser att Bibeln bara är en vanlig bok.

Vid en specialgranskning av bibelsyn inom respektive religiös orientering i storstaden Göteborg (visas ej i tabell) framträder en intressant skillnad jämfört med övriga Västra Götaland. I de konservativa frikyrkorna blir andelen bokstavstroende större på de tolkandetroendes bekostnad, medan det motsatta inträffar i de moderata frikyrkorna: andelen tolkandetroende ökar på bekostnad av de bokstavstroende. Detta innebär att skillnaderna i bibelsyn mellan de båda frikyrkliga orienteringarna accentueras i storstaden. Vi vet dock inte om detta fenomen är generellt för större städer eller speciellt för Göteborg.

Människor identifierar sig mer eller mindre starkt med sin religiösa orientering. Det är rimligt att anta att de som regelbundet besöker religiösa möten tenderar att ha starkare identifikation med sin religiösa orientering än personer som aldrig eller mera sällan gör sådana besök. Skillnaderna i bibelsyn beroende på grad av religiös identifikation är antagligen speciellt stora för en religiös orientering av Svenska kyrkans typ. Även inom andra religiösa orienteringar kan det finnas intressanta skillnader mellan regelbundna och mindre regelbundna mötesbesökare.

Antalet svarande inom respektive religiös orientering är dock i de flesta andra fall för få för att studera detta problem, med två undantag: moderata och konservativa frikyrkor.

Mycket riktigt är andelen bokstavstroende fler om vi endast analyserar de som regelbundet besöker Svenska kyrkan (27 procent, n=215). Det samma gäller även andelen tolkandetroende (57 procent). I den mån gammalkyrkliga är bokstavstroende är de således i minoritet bland Svenska kyrkans regelbundna gudstjänstbesökare i Västra Götaland. Bland personer som är orienterade mot konservativa frikyrkor och som besöker dessa regelbundet är andelen bokstavstroende särskilt stor (69 procent, n=51) på bekostnad av andelen tolkandetroende (29 procent). Bland personer som besöker moderata frikyrkor är det dock ingen större skillnad beroende mötestroheten (37 procent bokstavstroende och 59 procent tolkandetroende bland regelbundna besökare av religiösa möten, n=68).

Bibelsyn har samband med individens samhällssyn. Ett exempel på detta är andelen som sympatiserar med *kristdemokraterna*. Inom Svenska kyrkan är andelen kristdemokratiska sympatisörer störst bland bokstavstroende (29 procent sympatiserar med kristdemokraterna bland bokstavstroende, 16 procent bland övriga). Samma sak gäller för moderata frikyrkor (47 procent bland bokstavstroende, 33 procent bland övriga), men framförallt för konservativa frikyrkor (76 procent bland bokstavstroende, 49 procent bland övriga). Det är således möjligt att religiös orientering och bibelsyn var för sig inverkar på partisympati.

Låt oss sammanfatta analysen av bibelsyn i Västra Götaland. Av regionens invånare har ungefär lika många en religiös som en sekulär bibelsyn. Andelen personer som omfattar de religiösa bibelsynerna är stabil under 1990-talet, vilket indikerar att sekulariseringen har avstannat. Mellan de olika religiösa orienteringarna finns stora skillnader i bibelsyn. Men bibelsynen följer inte gränserna mellan de olika religiösa orienteringarna; ingen religiös orientering har anhängare med en homogen bibelsyn utan de är alla inbördes splittrade. Både bibelsyn och religiös orientering tycks vara betydelsefulla för att förklara enskilda personers samhällsuppfattningar inom till exempel politik.

Slutsatser

Det kyrkomöte som år 1593 lade grunden för statskyrkan deklarerade stolt unionen mellan kyrka och stat: ”Nu är Sverige vordet en man, och alla hava vi en Herre” (Jonsson 1994). Den nu gjorda undersökningen visar att detta uttalande i alla fall inte stämmer för det moderna Västra Götaland. För det första utmärks svensken av religiös passivitet, då de flesta inte utövar någon religion. Hur ofta religion praktiseras varierar mellan olika religiösa aktiviteter. I Västra Götaland är den vanligaste av de fyra undersökta religiösa aktiviteterna att be till Gud, följt av att besöka religiösa möten. Det är färre som läser ur Bibeln, men det är ändå vanligare att läsa ur Bibeln än att meditera i Västra Götaland. Nästan fyra av tio invånare i Västra Götaland tror att Bibeln är påverkad av Gud.

För det andra har regionens religiösa pluralism ökat betydligt över tid, även om Svenska kyrkan ännu är den dominerande religiösa orienteringen. Sett över ett 70-årsperspektiv är den största omställningen att andelen konfessionslösa har ökat på Svenska kyrkans bekostnad. Nästan var femte invånare i Västra Götaland är konfessionslös. I Västra Götaland är däremot den traditionella frikyrkligheten minst lika livaktig som den var för 70 år sedan: nästan var tjugonde är frikyrklig. Men till skillnad från 1930-talet är de konservativa frikyrkorna betydligt starkare, medan en viss tillbakagång kan skönjas för de moderata frikyrkorna. Dessutom har andelen katoliker, ortodoxt kristna, muslimer och de som tillhör andra religioner ökat betydligt på grund av invandringen. Var fyrtionde länsbo är katolik eller ortodoxt kristen och var sextionde är muslim. Det bör också sägas att det inom varje religiös orientering finns betydelsefulla skillnader i hur människor utövar sin religion och hur de uppfattar religionens innehåll.

Undersökningen visar också att den religiösa aktiviteten skiftar mellan olika svenska regioner. Detta kan vara en viktig kontextuell faktor med självständigt inverkan på individen. Enligt den moderna religionssociologiska forskningen påverkar en pluralistisk religiös miljö individen annorlunda än en monopolistisk. Det religiösa utbudet från kyrkor och andra religiösa organisationer antas bli mer effektivt marknadsfört och inverka starkare på individen i religiöst pluralistiska samhällen än i monopolistiska (Stark och Bainbridge 1987).

De regionala skillnaderna föranleder statsvetenskapliga frågor som är värda att ta upp i framtida analyser. Vilken betydelse har de religiösa regionala skillnaderna för individen? Kan den religiösa kontexten i en region i sig påverka individens politiska uppfattningar oavsett den enskildes religiositet? Det är också angeläget att genomföra internationella komparativa analyser baserade på religiösa skillnader mellan regioner i olika länder. I Sverige är religionens roll undanskymd, i andra länder är religionens roll betydligt mer central. Betydelsen av detta är oklar. Å ena sidan kan skillnaden mellan olika religiösa miljöer upplevas som större för en individ som lever i det relativt religiösa Småland än om samma individ bor i Sydsverige då det är mångdubbelt vanligare att besöka religiösa möten i den ena av dessa regioner. Å andra sidan kan andelen regelbundna religiösa mötesbesökare ändå vara för liten i Småland – jämför till exempel med USA – för att den religiösa miljön skall vara en kontextuell faktor som på något sätt påverkar individen.

Det är dock viktigt att komma ihåg att även om religiositeten vid en internationell jämförelse är låg såväl i Västra Götaland som i övriga Sverige är den på intet sätt obetydlig. Väst-SOM visar likt andra aktuella undersökningar på ett stort religiöst intresse och att religionen spelar en stor roll i många människors liv. Till detta kan vi lägga forskningsresultat från andra studier som visar att religiositeten inte är en separat del av människors liv, utan att religiositet har klara samband med individens uppfattningar i andra icke-religiösa samhällsfrågor. Det finns därför all anledning att konstant uppmärksamma individens religiositet i samhällsvetenskapliga undersökningar och analyser. Vad denna SOM-undersökning ånyo har visat är att religiositet är ett mångdimensionellt fenomen. Enkla skalor som

avser att undersöka religiositet genom att enbart bedöma individen som ”mer eller mindre” religiös klarar inte av att mäta det de avser att undersöka. Inte heller är de tämligen etnocentriska undersökningar som i stort sett delar in religiösa personer i två grupper – tillhöriga Svenska kyrkan och ”övriga” – inte fruktbara för moderna studier av samhället. Istället bör vetenskapliga analyser av individens religiositet ta fasta på begreppets många dimensioner och det pluralistiska samhälle som svenskarna av idag lever i.

Noter

- ¹ Detta kapitel ingår i redovisningen av forskningsprojektet ”Religiositet och politik vid millennieskiftet” vilket stöds av Vetenskapsrådet.
- ² Antalet svarande i Sydstaterna var 8831 personer, i Stilla havsregionen 4548 personer och i nordöstra USA 13926 personer.
- ³ I figur 1 används benämningen Västsverige istället för Västra Götaland. Det beror på att kodningen av data i tidigare undersökningar är annorlunda än de senare årens Väst-SOM. För att inte förändra tidserien ingår förutom Västra Götaland också Halland i Västsverige vid samtliga mättillfällen i figur 1. I de följande analyserna i detta kapitel ingår dock Halland i Sydsverige och inte Västra Götaland.
- ⁴ Uppgifterna om andel helt klart gudstroende och övertygade ateister härrör från följande fråga i Riks-SOM: *Om Du skulle beskriva hur Du ser på Dig själv, var skulle Du placera Dig på följande skalor?* varav bland annat en 11-gradig skala presenteras där 0 markerar *Gudstroende* och 10 markerar *Ateist*. De som markerat 0 som sitt svar betecknas som helt klart gudstroende och de som markerat 10 som sitt svar betecknas som övertygade ateister.
- ⁵ Frågan om frälsningsvikt löd *Hur viktigt tycker Du att följande saker är för Dig?* varefter bland annat *Frälsning* nämndes. Svarsmöjligheterna var *Mycket viktigt, Ganska viktigt, Varken viktigt eller oviktigt, Inte särskilt viktigt* och *Inte alls viktigt*. Frälsning är ett gammalt ord för räddning och syftar på att människan genom sin tro på Jesus kan bli räddad från synd och död med mera.
- ⁶ SMF står för Svenska missionsförbundet, EFS för Evangeliska fosterlandsstiftelsen, SB för Svenska baptistsamfundet och FA för Frälsningsarmén.
- ⁷ Notera att folkräkningen från år 1930 och SOM-institutets undersökningarna från år 2000 både har samma nedre åldersgräns: 15 år.
- ⁸ Uppmaningen att i 1930 års folkräkning ange sin trosbekännelse formulerades enligt följande: ”Om en person, antingen han lagligen utträtt ur svenska kyrkan eller ej, har annan trosbekännelse än den evangelisk-lutherska eller är inskriven medlem av annan religiös sammanslutning än statskyrkan, namn-

gives här (kol. 9) det religionssamfund eller den religiösa sammanslutning, han *faktiskt* tillhör. Här uppgives sålunda, att personen i fråga är t. ex. romersk katolik, grekisk katolik, mosaisk trosbekännare, metodist, baptist, att han tillhör Svenska Missionsförbundet, Frälsningsarmén, pingstvännerna o. s. v., eller att han anser sig vara utan trosbekännelse (konfessionslös).” Den nämnda kolumn 9 hade rubriken ”Trossamfund” och inleddes med instruktionen ”(Ifylles endast om person, som fyllt 15 år, är inskriven medlem av annan religiös sammanslutning än statskyrkan eller anser sig vara konfessionslös.)” (Statistiska centralbyrån 1937:2).

- 9 Uppdelningen mellan moderata och konservativa frikyrkor är dock mer problematisk i Västra Götaland än i många andra svenska regioner. Flera av de moderata frikyrkorna har sina mest konservativa falanger i Västra Götaland. Till exempel har Missionsförbundets församlingar på västkusten rykte om sig att vara tämligen konservativa.
- 10 Enligt Berndt Gustafsson (1965:102) var 5,3 procent av svenska befolkningen över 18 år medlemmar i en frikyrka år 1950. Någon vill kanske anmärka att endast faktiska medlemmar i frikyrkor bör jämföras med uppgifterna från år 1930. Även om det är tveksamt om anmärkningen är relevant är det på sin plats att redovisa andelen frikyrkomedlemmar i Västra Götaland år 2000 enligt SOM-undersökningen. Av 3543 svarande uppgav sig 4,3 procent vara medlemmar i en frikyrka, vilket kan jämföras med att 4,8 procent uppgav sig ha en trosbekännelse vilken bör betecknas som frikyrklig år 1930 (N=766944), utifrån dessa utgångspunkter således en svag minskning av andelen frikyrkliga.
- 11 Sambanden mätt med Pearsons r är mellan religiösa mötesbesök och bön $r=0,52$, religiösa mötesbesök och bibelläsning $r=0,55$, religiösa mötesbesök och meditation $r=0,20$, bön och bibelläsning $r=0,54$, bön och meditation $r=0,28$ samt bibelläsning och bön $r=0,32$.
- 12 I Göteborgsregionen ingår kommunerna Göteborg, Kungsbacka (som annars inte ingår i denna undersökning av Västra Götaland), Mölndal, Kungälv, Lerum, Partille, Härryda, Ale, Stenungsund, Tjörn, Lilla Edet och Öckerö.

Referenser

Publikationer

- Dobbelaere, Kari. 1981. ”Secularization: A Multi-Dimensional Concept.” *Current Sociology*:29, s 1-216.
- Gustafsson, Berndt. 1965. *Religionsociologi*. Stockholm: Bonniers.
- Gustafsson, Göran. 2000. *Tro, samfund och samhälle. Sociologiska perspektiv*. Örebro: Libris

- Hagevi, Magnus. 1996. "Religiositet och första valet till EU-parlamentet." I Nilsson, Lennart (red). *Västsvenska perspektiv*. SOM rapport:17. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Hagevi, Magnus. 2001. "Sakralisering efter sekularisering?" I Sören Holmberg och Lennart Weibull (red). *Land, Du välsignade?* SOM rapport:26. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Jonsson, Per. 1994. *Uppsala möte 1593 – i samtid och eftervärld. Några drag i svensk kyrkohistoria under fyra århundranden*. Landskrona: Bokförlaget Reformatio.
- Kellstedt, Lyman och John Green. 1993. "Knowing God's Many People: Denominational Preference and Political Behavior." I David Lege och Lyman Kellstedt (red). *Rediscovering the Religious Factor in American Politics*. Armonk: M. E. Sharpe, s 53-71.
- Martin, David. 1978. *A General Theory of Secularization*. New York: Harper & Row publishers.
- Olausson, Ingrid, Marianne Fredriksson, Ami Lönnroth, Ann Lundström och Karin Thunberg. 1985. *Allt fler blir privatreligiösa*. Stockholm: Svenska Dagbladet.
- Palm, Irving. 1993. *Frikyrkofolket och ekumeniken*. Tro & Tanke 1993:5. Religion och samhälle:86. Uppsala: Svenska kyrkans forskningsråd.
- Sander, Åke. 1993. *I vilken utsträckning är den svenske muslimen religiös? Några överväganden kring problematiken med att ta reda på hur många muslimer som deltar i verksamheten vid de muslimska "församlingarna" i Sverige*. KIM-rapport nr 14. Göteborg: Centrum för studier av Kulturkontakt och Internationell Migration, Göteborgs universitet.
- Samuelsson, Jan. 1999. *Islam i Sverige. Nutid och framtid*. Stockholm: Natur och kultur.
- Skog, Margareta (red). 2001. *Det religiösa Sverige. Gudstjänst- och andaktsliv under ett veckoslut kring millennieskiftet*. Örebro: Bokförlaget Libris.
- Stark, Rodney och William Bainbridge. 1987. *A Theory of Religion*. Toronto Studies in Religion. New York: Peter Lang.
- Statistiska centralbyrån. 1937. *Folkräkningen den 31 december 1930. V. Trosbekän-nelse. Främmande stam. Främmande språk m. m.* Folkmängden och dess förändringar. Stockholm: P. A. Norstedts & Söner.
- Sveriges riksdag. 1999. *Riksdagskalendern. Kammaren vecka 46*. Stockholm: Sveriges riksdag.
- Wald, Kenneth. 1997. *Religion and Politics in the United States*. Washington, D C: CQ Press.

Hemsidor på Internet

<http://www.folkbibeln.com> (2001-09-26).

<http://www.ropercenter.uconn.edu> (2001-09-26).

